

Za sada Linić – da, Grčić – ne dolasku MMF-a. Političari bi rekli ispituje se mišljenje javnosti kako bi reagirala ako bi Vlada eventualno pozvala u pomoć MMF. Time je Vlada implicate priznala da ne vidi „izlaz iz tunela“. Ekonomisti su se podjelili u dvije grupe. Jedna grupa smatra, među kojima je i autor ovih redaka, da Hrvatska, na žalost, zapravo nema izbora. Druga grupa ekonomista pozdravlja dolazak MMF-a jer će angažman s MMF-om pojeftiniti podizanje novih kredita u narednom razdoblju. Oporba će to, sasvim sigurno, iskoristiti kako bi ukazala na nesposobnost Vlade da zemlju izvuče iz krize. Razmotrimo kretanja u gospodarstvu, s jedne strane, i, s druge strane, precizirajmo mogućnosti današnje, i svake buduće, vlade.

Hrvatska je izgubila u razvojnog pogledu gotovo četvrtinu stoljeća. Rat i ratna razaranja devedesetih, sasvim sigurno, dio su obrazloženja zašto je hrvatsko gospodarstvo palo na tako niske grane. Međutim, rat je samo dio priče. Daleko značajniji dio priče je neprimjerena tekuća i razvojna ekonomska politika. Časopis „Ekonomija/Economics“ ove je godine održao XX. Međunarodni znanstveni skup pod nazivom: „Uloga i odgovornost države u osiguranju gospodarskog rasta“. Naslov možete odrediti kao optužujućim ili krajnje upozoravajućim stavom grupe ekonomista koji godinama putem Časopisa šalju političkoj i inoj javnosti sasvim jasne poruke kako - ponašanje nosioca ekonomske vlasti nije ni približno na mogućoj i očekivanoj razini. Kako to Časopis ustrajno radi dvadeset godina prezenatirani radovi se mogu odrediti kao kroničari odnosnog vremena. I odista, od samog pokretanja Časopisa, bilo je to vrijeme MMF-a, ponovno smo došli tamo gdje smo bili – nacionalna pamet i nacionalna ekonomska politika ne vidi izlaza iz ovog depresivnog stanja.

Hrvatska narodna banka ima svoj dio krivnje. On nije mali. Međutim, država je šutke prelazila preko mjera centralne banke ignorirajući negativne učinke monetarno-kreditne politike na gospodarstvo. Fiksiranje tečaja tadašnjeg hrvatskog dinara moralo je biti zamjenjeno njegovom aktivnom varijabilizacijom to više što je nakon Antiinflacijskog programa iz 1993. godine izostao važniji – Razvojni program. Tako je Antiinflacijski program i fiksni tečaj nacionalne valute postao Prokrustova postelja hrvatskom gospodarstvu. Najznačajnija promjena u poreznom sustavu, uvođenje poreza na dodanu vrijednost 1998., zbog svojih neočekivano značajnih likvidnih učinaka, višak prihoda od sedam milijardi kuna u odnosu na očekivano, nije iskorištena kako bi se sanirale državne financije već su putem rebalansa povećana prava korisnika proračunskih sredstva. Tako se je „formirala crna rupa“ koja je temeljno izvoriste današnjih problema u javnim financijama. Ovom svakako valja pridodati nepoštenu privatizaciju koja je radno sposobno stanovništvo „otjeralo“ u mirovinu. Starenje stanovništva, nadalje, uvijek i svuda ima za posljedicu povećanje zdravstvenih troškova. Kada sve zbrojite imate problem koji nije moguće lako riješiti. Iz iznesenog je razvidno da je nova vlast iz početka 2000. godine morala odmah

ukinuti prava koja su dobili korisnici državnog proračuna. Ovo tim više jer je gospodarstvo u 1999. godini ostvarilo smanjenje gospodarske aktivnosti. Umjesto primjerene dijagnoze stanja i primjerene terapije putem ekonomske politike nova je vlast krenula u premošćenje problema tako da je dinamizirala zaduživanje. To u javnosti nije posebno primjećeno, osim tzv. katastrofičara, jer se je nekoliko godina prije toga javno govorilo kako je privilegij - zaduživati se. Stanje u kojem se nalazimo danas jasno pokazuje koji i kakav je bio privilegij zaduživanja, posebno, za mlade nadolazeće generacije.

Vraćanje HDZ-a na vlast produžilo je scenarij ekonomske politike iz vremena Koalicije. Što više, zaduživanje se je dinamiziralo. Činjenica kako javni dug nije iznad maastrihtskih kriterija smatrao se dovoljnim dokazom katastrofičarima kako je njihov pogled na stanje u hrvatskom gospodarstvu pogrešan, ne odgovara činjenicama. Kriza 2007. godine, iako sa zaostatkom što je poznato iz odnosa centra i periferije, najprije je bila ignorirana, a, potom, kad smo je priznali pokazala je punu svoju snagu koju do današnjeg dana nismo savladali.

Međutim, pokušajmo odgovoriti na pitanje:

Da li je bilo moguće predvidjeti stanje u javnim financijama koje danas svi vide i zbog kojeg su svi zabrinuti?

Moja podjela poreza po kriteriju vremena, prvi put obznanjena 1995. godine, umjesto pravnog pristupa, koji je prisutan u standardnim poreznim statistikama, određena je ekonomskim pristupom. Tako porezni prihodi nastaju oporezivanjem imovine, prošlosti, oporezivanjem dohotka, sadašnjosti, ali i, što je naročito važno, oporezivanjem budućnosti, duga. Pri tome ne radi se samo o javnom dugu već o svakom dugu koji je utrošen u poduhvatu koji je podložan oporezivanju. Tako, da pojednostavim, ukoliko dignete kredit i kupite, recimo, automobil, vi ste platili trošarinu i porez na dodanu vrijednost. Ugovorom o kreditu vi tvrdite kreditoru da ćete štediti u najmanju ruku u iznosu ugovorenog anuiteta. Tako se raspoloživi dohodak smanjuje za iznos anuiteta i vi ćete trošiti manje upravo za iznos ugovorenog anuiteta. Prema tome, u vrijeme kada niste imali kredit vi ste mogli svoj dohodak u cjelosti trošiti, kada ste digli kredit vi ste mogli povećati svoju potrošnju za iznos kredita, ali u vrijeme otplate vi trošite manje za iznos anuiteta.

Gdje je „kvaka 22“?

Kvaka 22 nalazi se u činjenici da je hrvatska nakon 1994. pa sve do prošle godine trošila više nego što je stvorila. Drugim riječima država i njezini građani živjeli su na kredit. Posebno je tu interesnato promatranje deficita robne razmjene s inozemstvom koje je i danas nedopustivo visoko. Dakle, kada uvozite robu - najprije ste imali prihod od carine koja nakon 1. srpnja nestaje, potom porez na dodanu vrijednost - država ostvaruje značajne porezne prihode. Ukoliko više izvozite nego što uvozite, slučaj Njemačke, državni porezni prihodi se smanjuju. Zato, recimo Japan, svoj porezni sustav temelji na oporezivanju porezne aktivnosti, a ne potrošnje. O tome kako država ostvaruje značajn porezne prihode temeljem deficita robne razmjene s inozemstvom pisao sam u svojoj knjizi „Iluzija i stvarnost hrvatskog gospodarstva“ iz 2007. godine pod naslovom „Što bi bilo da je bilo?“. Prezentirajući javnosti svoju knjigu „Porezna reforma i hrvatska kriza“ usporedio sam javni dug kako ga je prezentirala službena statistika i javni dug temeljem moje podjele poreza. Analiza je pokazala da je, ukoliko za bazu uzmemo 1994. godinu, 2008. godine javni dug u Hrvatskoj iznosio 33% BDP-a, dok je moja procjena pokazala da je već tada javni dug iznosio daleko iznad maastrichtskog kriterija – 80% BDP-a. Ovom nije potreban nikakav dodatni komentar iako sam u više navrata na ovim stranicama pisao o vezi proračunskog i vanjskotrgovinskog, odnosno platnog bilančnog deficita.

Vratimo se u sadašnjost.

Ignorirajući činjenicu da uravnoteženje platne bilance za proračun znači smanjenje poreznih prihoda, mi smo odlučno smanjili porez na dodanu vrijednost u turizmu s 25 na 10%. Tako smo se odrekli, božjeg dara, komparativne prednosti koju nismo putem rente, porez na dodanu vrijednost, uprihodovali, već smo istu prepustili privatnim investitorima.

Ministar Linić je nesumljivo svjestan „grijeha propusta“ u turizmu, ali kao član Vlade ne želi o tome javno progovoriti. Zato se nije odrekao uvođenja poreza na nekretnine koji smatram socijalno besmislenim, fiskalno nebitnim i ekonomski pogubnim.

Proračunski deficit nije moguće održati. U društvu smo koje nazivamo EU pa je nužno da igramo po pravilima EU. Zato priče o tome kako bi se država trebala dodatno zadužiti tek je nostalgija za propuštenim mogućnostima.

Prema tome, kao što sam nebrojno puta izjavio na radiju i televiziji, Hrvatska mora smanjiti svoju rashodnu stranu proračuna. Vlada nema za to političke volje ili snage, kako hoćete. Dolazak MMF-a će nas prisiliti na smanjenje plaća u javnom sektoru, smanjenje mirovina, smanjenje zdravstvene zaštite hrvatskih građana, restrukturiranje države, a posebno lokalne

uprave i samouprave. Ono što bi država mogla odmah i sada jest da emitira obveznica u iznosu od 2 milijarde eura (koje bi bile pokrivene poreznim prihodima poreza na dodanu vrijednost) na deset godina uz pet posto kamata i ponudi ih hrvatskim građanima. Na ovom mjestu neću posebno obrazlagati što je sve moguće s dvije milijarde eura. Želim reći da u uvjetima depresije građani moraju imati „luku“ u kojoj će čuvati svoju uštedevinu. Osim toga dugoročne obveznice od presudnog su značaja za stabilizaciju hrvatskog inozemnog duga. Ovom valja pridodati, pogađate, poreznu reformu jer je postojeći porezni sustav više feudalnog nego tržišnog određenja.

I na kraju, nemojmo zaboraviti da svako čekanje povećava cijenu izlaska iz krize.